Принято
на заседании педагогического совета
Протокол № 1 от 27.08.2024 года

Утверждено и введено в действие
Приказ № 126
от 29.08.2024 года

ДОКУМЕНТ ПОДПИСАН
ЭЛЕКТРОННОЙ ПОДПИСЬЮ

СВЕДЕНИЯ О СЕРТИФИКАТЕ ЭП

Сертификат: 1DB08F0030B04F874099AFE00D05D0DE
Владелец: Шумайлова Елена Олеговна
Действителен с 29.06.2023 до 29.09.2024

“Татар халкының йолалары һәм бәйрәмнәре” темасына

7-9нчы сыйныфлар өчен рухи-әхлакый юнәлеш буенча дәрестән тыш эшчәнлеккә эш программасы

2024-2025 нче уку елы

Аңлатма язуы.

Татар халкының мең елларга сузылган тормышында тупланган тәҗрибәсе, гадәтләре, кешене шәхес итүче сыйфатлары, бай тарихы, тәрбия зиннәтләре бар. Соңгы елларда халкыбызның гореф-гадәтләренә, йолаларына һәм аларны халыкчанрак, җанлырак итүгә, халык бәйрәмнәрен торгызуга һәм яңартуга, көнкүрешебезгә кайтаруга омтылыш көчәйде. Халкыбызның рухи байлыгын саклап калу, бәйрәмнәребезне кире кайтару – татар халкының мәдәниятен тә саклап калу.

Халык бәйрәмнәре – шул халыкны милләт итеп берләштерә торган чараларның берсе. Һәр халыкны үзенә генә хас бәйрәмнәре була. Алар халыкның милли горурлык, милли хисләр культурасын тәрбияләргә, формалаштырырга ярдәм итеп кенә калмыйлар, ә шул хисләрне кичергән кешеләрдә рухи канәгатьләнү дә тудыралар.

Кешелек туплаган рухи байлык, әдәп- әхлак кагыйдәләрен үтемле итеп җиткерү өчен әби- бабайларыбызның, төрле авырлыклар белән яшәүләренә карамастан сынмавы, сабыр , инсафлы, мәрхәмәтле булып калуын җиткерү кирәк. Бу максаттан халкыбыз бәйрәмнәре- шәхесне иҗтимагый тормыш таләпләренә күнектерү чарасы. Алар һәр кешенең йөрәк түрендә саклана, үз туган ягына тарта.

"Хәтердән башка йолалар, тәрбиядән башка рухи хәзинә, рухи хәзинәдән башка шәхес, ә шәхестән башка халык - тарихсыз"- дип әйтелә халыкта. Бәйрәмнәр халык тормышының, культурасының аерылгысыз бер элементы дә булып торалар.Халык бәйрәмнәре – шәхесне иҗтимагый тормыш таләпләренә күнектерү чарасы да. Һәр буын кешесе бәйрәмдә катнашу тәртибенн гадәт, традиция рәвешендә үзенә сеңдерә. Ә бүген халкыбыз милли традицияләрен торгызу, саклау һәм киләчәк буыннарга тапшыру өчен мөмкинлекләр зур.

Кешелек туплаган рухи байлык, әдәп- әхлак кагыйдәләрен үтемле итеп җиткерү өчен әби- бабайларыбызның, төрле авырлыклар белән яшәүләренә карамастан сынмавы, сабыр , инсафлы, мәрхәмәтле булып калуын җиткерү кирәк. Бу максаттан халкыбыз бәйрәмнәре- шәхесне иҗтимагый тормыш таләпләренә күнектерү чарасы. Алар һәр кешенең йөрәк түрендә саклана, үз туган ягына тарта.

Татар халкының уй, холкы, фикере, барлык йолалары, гореф- гадәтләре, традицияләре үзе бер тәрбия ысулы булуын күрсәтә. Аларны өйрәнү балаларның рухи үсешенә этәргеч була. Баланың гаиләдә, коллективтагы тәрбияви нормалары, кагыйдәләре халык педагогикасына салынган. Һәр халыкның милли мәдәнияте-ул табигать көчләренә баш ию дип әйтергә була.

Халкыбызның үткәне халык авыз иҗаты үрнәкләрендә, аның археологик казылмаларында, этнографик традицияләрендә күренә.Традиция - ул милләтнең рухи һәм хезмәт тәҗрибәсен буыннан буынга тапшыру төре.

Халык җырлары - музыка фольклорының иң якты әсәрләре. Алар -эстетик тәрбия чыганагы. Балада эстетик ләззәтләнү,шатлык, канәгатьләнү хисе уяткан һәрнәрсә тәрбияви көчкә ия. Җырлар балаларның иҗади сәләтләрен ачарга ярдәм итә. Укучылар җырлы -биюле уеннарны бик яратып башкаралар. Моңа мисал итеп , һәрберебезгә таныш булган "Чума үрдәк, чума каз", "Миңлебай","Кәрия-Зәкәрия" һәм башка күп төрле түгәрәк уеннарын алырга була.

Кешеләрнең үз- үзләрен тоту кагыйдәләр җыелмасын тәшкил итүче сөйләм этикеты халыкның мәдәнилек дәрәҗәсен билгели торган иң мөһим өлешләрнең берсе булып тора. Сөйләм әдәбе кагыйдәләре - алар милли традицияләргә һәм гореф- гадәтләргә таяна. Өлкән буын кешеләрендә традицион һәм үзенчәлекле сыйфатлар чагыштырмача чиста һәм ачык булып күренә. Безнең әби - бабайларыбыз, тел һәм әдәбият гыйлемен белмәсәләр дә .бала сөйләмендә чит- ят сүзләр буталып йөргәнне яратмаган, саф татарча сөйләшүне таләп иткән. Милләтнең саклануы аның теленә турыдан -туры бәйләнгән. Халык традицияләрен кулланып уздырылган дәресләр, чаралар баланың актив үсешенә өстәмә чыганак итеп кулланыла. Һәр укытучы үзенең педагогик эшчәнлегендә аларны куллануның күпләгән юлын һәм

ысулларын таба ала.

Эш программасына татар халкының гореф-гадәтләрен , бәйрәмнәр, йола уеннарын , халык авыз иҗаты үрнәкләрен чагылдырган материаллар тупланды. Ел фасылларына бәйле бәйрәмнәр һәи йолалар": "Сабантуй", " Нардуган","Сөмбелә", "Нәүрүз" бәйрәмнәре кертелде. Шул бәйрәм-йолаларга караган җырлы- биюле уеннар, табышмак, мәкальләр өйрәнү максат итеп куелды .Халык йолалары,традицияләре, фольклор аркылы бала шәхесендә олыларга карата хөрмәт,табигатькә сакчыл караш,үзара хөрмәт, ярдәмләшү тәрбияләнә.Укучылар тәртибендә үзгәрешләр сизелә башлый. Бу инде аларның аңлы рәвештә үзләренең сәламәтлекләренә карата уңай мөнәсәбәт тудыра. Чыннан да, без яшь буынны үзебезнең урынга әзерләргә, өлкәннәргә булган иң күркәм сыйфатларны аларда тәрбияләргә тиешбез.

Укытучы- белем бирүче генә түгел, чын мәгънәсендә тәрбияче дә.Ул яшь кешенең эчке дөньясын,сәләтен, әхлакый сыйфатларын, психологик үзенчәлекләрен күздә тотып эшләргә бурычлы.

Хәзергесе вакытта җәмгыятьтә үзгәрешләр чоры бара. Укытучы алдында шәхеснең акыл эшчәнлеген төрле яклап үстерүне күздә тотып , никадәр яңа алымнар, шартлар, технологияләр барлыкка килде. Шулар арасында милли рухлы хәзинәбез күмелеп калмасын иде. Безнең рухи байлыгыбыз, милли традицияләребез исән. Алар безгә бүгенге һәм киләчәк өчен кирәк. Гореф- гадәтләребез, матур йолаларыбызны саклап калу, аларны яшь буынга тапшыру – безнең төп бурычыбыз.

Максатлары:

* Укучыларда татар халкына хөрмәт һәм аны ярату, рухи кыйммәт һәм кешелек дөньясының аралашу, белем алу чарасы буларак аңлы караш тәрбияләү;
* Укучыларның сөйләү һәм фикерләү сәләтен үстерү, аларны татар әдәби телен тормышның төрле өлкәләрендә ирекле куллана алырлык шәхесләр итеп тәрбияләү; дөрес сөйләм эшчәнлегенең үзара аралашу чарасы икәнен белдерү;
* Татар теле, аның төзелеше, кулланылышы турында мәгълүмат алу; татар әдәби теленең төп нормаларын һәм стилистик мөмкинлекләрен ачык күзаллау, аларны тиешенчә куллана белү; сүз байлыгын арттыру, сөйләмдә кулланыла торган грамматик чараларны төрлеләндерү;
* Телне өйрәнгәндә үзләштергән белем һәм күнекмәләрне сөйләмдә дөрес куллана белү.
* халкыбызның бай рухи дөньясы белән танышуны дәвам итү;
* татар халкы белән горурлану хисләре тәрбияләү өстендә эшләүне дәвам итү.
* татар халкының йола, гореф-гадәте һәм бәйрәмнәренең Татарстан халыклары тормышындагы ролен ачу .

Укытуның эчтәлеге һәм методикасы түбәндәге **бурычларны** хәл итүгә юнәлтелә: -укучыларда сөйләм эшчәнлегенең барлык төрләрен үстерү һәм телне аралашу чарасы буларак барлык ситуацияләрдә кулланырга өйрәтү; -аралашу һәм танып белү чарасы булган телне аңлы үзләштерүгә ирешү; -балаларны текст, китап белән эш итү алымнарына өйрәтү; -аралашу осталыгы һәм иҗади сәләт арасында бәйләнеп булдыру; -укучыларның образлы, логик фикерләвен үстерү, аларда аралашу культурасы күнекмәләре тәрбияләү.

.

Предметны укыту программасына нигезләнеп үзләштерү нәтиҗәләре

Шәхескә юнәлтелгән УУГ (универсаль уку гамәлләре)
*үз эшчәнлегенең нәтиҗәләрен яхшыртуга ихтыяҗ формалаштыру;
*дәреслек геройларына, күршеңә ярдәм итүдә танып-белү инициативасын күрсәтү;
*үз мөмкинлекләреңне бәяләү, тормыш тәҗрибәсен куллану;
*дәрестә үзенең белем һәм күнекмәләрен куллану;
*үз фикереңне әйтә белү;
*иҗади эшчәнлеккә омтылыш булдыру;
*үз уңышларың-уңышсызлыкларың сәбәпләре турында фикер йөртү;
*кече яшьтәге мәктәп баласы үзе тел берәмлекләрен танып, таныш һәм таныш булмаганнарга бүлә белү;
*беремнәр системасында ориентлашырга өйрәнү.

Танып белу универсаль уку гамәлләре
* үзенә кирәкле информацияне таба белү; анализлый һәм информацияне бәяли белү;
* логик фикерләү чылбырын төзү;
* тәкъдим ителгән план ярдәмендә предмет, күренешләрне сурәтләү;
* мәгълүмат җиткерүче символларны уку;
* тормыш тәҗрибәсен кулланып, ситуациянең моделе буенча текст төзү;
* тәҗрибә куллану аша нәтиҗә чыгару;
. материаль объектлар (фишкалар) кулланып биремнәр үтәү;
анализ, гомумиләштерү нигезендә нәтиҗә чыгару

Регулятив (көйләгеч) универсаль уку гамәлләре
-көч һәм энергия туплау, конфликтларны һәм каршылыкларны чишү максатында ихтыяр көчен үстерү;
-белгәнне һәм белмәгәнне аера белү;
-үз эшчәнлегеңне контрольгә алу, рәсемнәр ярдәмендә биремне үтәүнең дөреслеген тикшерү;
-эшләнәчәк эшкә мөстәкыйль максат куя белү;
-үз-үзеңне ихтыяр буенча көйләү;
-бәяләү нәтиҗәсен шартлы символик формада чагылдыру;
-дәрестә өйрәнелгән материалның фәнне өйрәнүдәге, тормыштагы әһәмиятен ачыклау;
-тормыш тәҗрибәсен куллану;
-үтәлгән эшнең сыйфатын һәм дәрәҗәсен билгеләү, уңышлылыгына бәя бирү;

-укучылар тарафыннан белгән яки әлегәчә белмәгән күнекмәләрне үзара бәйләү.

Коммуникатив универсаль уку гамәлләре

* тыңлаучыларга аңлаешлы сөйләм төзү;
* күзаллау, фаразлау; логик фикер йөртү осталыгы; күршең белән хезмәттәшлек итү; фикерләү сәләтен үстерү, карарлар кабул итү һәм аны тормышка ашыру; үз фикереңне тулы, төгәл һәм ачык, аңлаешлы итеп әйтү, аны яклау;
* җитмәгән мәгълүматны башкалардан сорашып белү; иптәшеңнең үз-үзен тотышы белән идарә итү.

Программа атнага 1 сәгать исәбеннән төзелгән. Барлыгы 105 сәгать.: 7 нче сыйныф- 35 сәг., 8 нче сыйныф- 35 сәг.,9 нчы сыйныф- 35 сәг

№	Тема	Эш төрләре	Сәг. Саны	Дәрес төре	Үткәрү вакыты План	факт
7 нче сыйныф						
1-6	Туган илем – газиз җирем.	Укучыларны республика, район, шәһәр тарихы,атамасы белән таныштыру; гаилә тарихын өйрәнү, нәсел-нәсәпне барлау; укучыларда туганлык, партиотик хисләр тәрбияләү.	6	Дәрес презентация	3.09 10.09 17.09 24.09	

					1.10 8.10	
7-16	Туган шәһәрем	шәһәр тарихы,атамасы белән таныштыру; гаилә тарихын өйрәнү, нәсел-нәсәпне барлау; укучыларда туганлык, партиотик хисләр тәрбияләү.	10		15.10 22.10 29.10 5.11 12.11 19.11 26.11 3.12 10.12 17.12	
17	Шәһәр өяз музеена экскурсия	Халкымның үткәне белән якыннанрак таныштыру; эш кораллары, киемнәре, бизәнү әйберләре һ.б.	1	Экскурсия-дәрес	24.12	
18-23	Халык һөнәрләре һәм кәсепләре:зәрканчылык, тегү, чигү кебек кул эшләре	Игенчелек һәм итекчелек һөнәрләре турында мәгълүмат бирү	6	Дәрес- презентация	14.01 21.01 28.01 4.02 11.02 18.02	
24-29	Татар балаларының хәрәкәтле милли уеннары	тизлек, зирәклек, җитезлек уеннары (Башлангыч сыйныф укучысы мөстәкыйль эшләргә, уйнарга, уйларга тырыша. Уеннар барышында үзе үк үзгәрешләр дә кертә ала.)	6	Уен-дәрес	25.02 3.03 10.03 17.03 24.03 7.04	
30-35	Халык авыз иҗаты	Татар халык әкиятләре, бәетләр.	6	Уен-дәрес	14.04 21.04 28.04 5.05 12.05 19.05 26.05	
8нче сыйныф						

1-5	Татар мәкальләре.	Туган ил, хезмәт, дуслык, батырлык турында мәкальләр	5	Уеннар,уен-ярыш,уеннар	5.09	

				төзү	12.09 19.09 26.09 3.10	
6-10	Табышмаклар, сынамышлар, санамышлар, такмаклар, бишек җырлары.	Укучыларның зиһенен үстерү, сөйләм байлыгын арттыруга биремнәр.	5	Уеннар,уен-ярыш,уеннар төзү КВН- дәрес	10.10 17.10 24.10 7.11 14.11	
11-16	Символлар һәм традицияләр –	Рәсәй, Татарстанның Дәүләт флагы, гербы һәм гимны. Казан-Татарстанның башкаласы	6	Викторина,тапкырлар һәм зирәкләр уеннарын төзү Дәрес- презентация	21.11 28.11 5.12 12.12 19.12 26.12	
17-26	Тарихка сәяхәт.	Татарстан районнары һәм шәһәре , истәлекле урыннары белән таныштыру.	10	Дәрес- презентация Викторина,тапкырлар һәм зирәкләр уеннарын төзү	9.01 16.01 23.01 30.01 6.02 13.02 20.02 27.02 5.03 12.03	
27-35	Милли йолалар, аларның төрләре.	Йолалар; татар халкының көзге-кышкы (Сөмбелә, кунаклашу, каз өмәсе, аулак өй һәм башкалар)	9	Уен-дәрес Викторина,тапкырлар һәм зирәкләр уеннарын төзү	19.03 9.04 16.04 23.04 30.04 7.05 14.05 21.05 28.05	

9 нчы сыйныф

1-6	Ел фасылларына бәйле йолалар (Сабантуй,”Зәрәгә”-йомырка җыю)	Язгы-җәйге (Нәүрүз, боз озату, карга боткасы, Сабантуй, Нардуган, Җыен бәйрәме һ. б.) йолалар һәм бәйрәмнәр.	6	Уен-дәрес Проектлар төзү		
7-10	Нәүрүз бәйрәме бәйрәмгә әзерлек , үткәрү	Язның тәүге бәйрәме турында танышу, аны үткәрү үзенчәлеге белән танышу, бәйрәм турында шигырьләр, җырлар туплау, аларны өйрәнү.	4	Уен- дәрес, “Нәүрүз” бәйрәме		
11-14	Гаилә йолалары Фольклор.	Балада эстетик ләззәтләнү,шатлык, канәгатьләнү хисләре тәрбияләү; җырларҖырлау,бармак уеннары, җырлы - биюле уеннар- "Чума үрдәк, чума каз". "Миңлебай","Кәрия-Зәкәрия" уеннары һ.б	4	Җырлы-биюле уен- дәрес ләр		
15-18	Исем кушу йоласы	Бала туугa бәйле исем кушу, исем куштыру йолалары белән танышу,.	4	Дәрес-презентация Викторина,тапкырлар һәм зирәкләр уеннарын төзү		
19-22	Минем туган көнем. Проектлар әзерләү	Исем кушу, аның йолаларын истә тотып, проект эшенә әзерләнү.	4	Дәрес- проект		
23-27	Халык йолалары – рухи байлыгыбыз.(никах, бирнә, туй җырлары, туй киемнәре)	Татар халкының туй үткәрү үзенчәлекләре белән танышу, туйга әзерлек этаплары, кыз сорау, кыз елату, татар кызларының бирнә әзерләүләре турында сөйләшү,	5	Дәрес-презентация Видео,проектлар төзү		
28-32	Татар халкының яраткан бәйрәме- Сабантуй. Сабантуй бәйрәмен үткәрү.	Сабантуйга караган йолалар, бу йолаларның характерлы үзенчәлеге, бәйрәмгә әзерлек, аны үткәрү.	5	Дәрес-презентация		
33-35	Минем яраткан бәйрәмем.	Ошаган бәйрәм турында мәгълүмат туплау, аны үткәрү үзенчәлеге, аңа әзерләнү этаплары турында үз фикереңне белдерү.	3	Дәрес-проект		

Кулланылган әдәбият:

1. Р.Уразман “ Татар халкының йолалары һәм бәйрәмнәре”

2. ” Сөйли белгән морадына ирешкән”. Г.С. Нуриев.,М.Ф.Кашапова.

2. “Әхлак дәресләре” В.С.Казыйханов.

3. Татар халык иҗаты. 5 томда.

4. Фольклор.

5. “Авыллар һәм калалар тарихыннан” Ф. Гарипова.

7. “ Әдәплелек дәресләре”, “Чистай: тарихы, мәдәнияте, мәгърифәте” исемле авторлык программалары.